

Boekbesprekingen

STICHTING SYMPOZ. Fouten in de gezondheidszorg. Deel 7 in de serie 'Ontwikkelingen in de gezondheidszorg'. 112 pag. Amstelveen 1988. Prijs f 21,—. ISBN 90 71725 04 9.

Dit boek is een verslag van het gelijknamige symposium dat op 25 maart 1988 in de Vrije Universiteit te Amsterdam werd gehouden. Het gaat in op de volgende onderwerpen: dilemma's bij fouten; risico's en preventie; medische schadeclaims; de 'verlengde-arm' (van de arts) en klachtenafhandeling. De 'fouten in de gezondheidszorg' staan echter centraal en dit thema wordt vanuit verschillende disciplines belicht door: een verpleegkundige, een officier van justitie, een ombudsman en door hoogleraren resp. in de bedrijfskunde, de veiligheidskunde, de sociaal-medische wetenschap en het gezondheidsrecht.

Het boek begint met een definiëring van fouten en risico's en geeft vervolgens antwoord op de vraag wie voor fouten kunnen worden aangesproken. Daarna komen de soorten risico's en de omvang der risico's aan de orde. Een veiligheidsdeskundige en een medisch-technoloog beschrijven waarvoor fouten kunnen worden gemaakt; door stress, werkdruk, personeel, inschakeling van hulpmiddelen en organisatiefouten.

Zijn er eenmaal fouten gemaakt – hetzij door de hulpverlener zelf, hetzij door een hulpkracht, die fungeert als 'verlengde-arm' van de bevoegde arts – dan volgt de medische aansprakelijkheid en de behandeling van de claims door de verzekeraar. Daarvoor is kennis vereist over zaken als bewijslast, inzage-recht en de behandelings-overeenkomst tussen hulpverlener en patiënt.

Een officier van justitie belicht fouten en 'near-accidents' tegen de achtergrond van de schending van strafrechtelijke normen en het boek wordt besloten met een artikel over de afhandeling van klachten, dat voornamelijk gericht is op de intramurale situatie.

Het boek vormt een beknopt, maar goed leesbaar en interessant verslag van een geslaagd symposium, waar de intramurale gezondheidszorg centraal stond. Voor tandheelkundige beleidsmakers, vooral op het terrein van de kwaliteitsbewaking, maar ook voor de algemeen-practicus die daar belangstelling voor heeft, is dit zevende deeltje het aanschaffen waard. Het geeft een goed overzicht van alle fasen die liggen tussen de gemaakte fout en de uiteindelijke afhandeling daarvan.

De belangstellende lezer kan in het bezit komen van dit boek door overmaking van

f 21,— op gironummer 522866 of banknummer 39.23.84.841 ten name van de Stichting Sympos te Amstelveen, onder vermelding van 'band 7'.

W. J. Admiraal, Hilversum

R. J. MATHEWSON, R. E. PRIMOSCH, D. ROBERTSON. Fundamentals of pediatric dentistry. Second revised edition. 435 pag., 788 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, London, Berlin, São Paulo, Tokyo, Hong Kong 1987. Prijs \$ 68,—. ISBN 0 86715 184 6.

Onder een gewijzigde titel is de tweede druk verschenen van het in 1982 voor het eerst uitgegeven boek 'Fundamentals of dentistry for children'. Deze nieuwe uitgave is op verschillende punten verbeterd.

In 23 hoofdstukken trachten de auteurs een volledig overzicht te geven van de kindertandheelkunde. Uitgebreid wordt aandacht besteed aan cosmetische behandeling van verkleurde en misvormde frontelementen. Daartoe is een uitgebreide stap-voor-stap beschrijving opgenomen voor het vervaardigen van Mastique laminate veneers. Het is jammer dat niet wordt ingegaan op moderne composiet- en porseleintechnieken.

Het fotowerk is prima evenals de kwaliteit van kleurenafdrucken en röntgenfoto's. De tekeningen zijn iets minder zorgvuldig uitgewerkt.

De referenties zijn enigszins gedateerd. Kortom: de verwachtingen die met de eerste editie in 1982 waren gewekt, zijn in deze tweede herziene uitgave niet helemaal waargemaakt.

H. J. de Kloet, Arnhem

H. HAGE en H. SCHELLEKENS. AIDS, een race met de tijd. Vragen en antwoorden op een rij gezet door TNO. 94 pag., 14 afb. Friese Pers Boekerij b.v., Drachten, Leeuwarden 1987. ISBN 90 330 1516 1.

Sinds rond 1980 in de Verenigde Staten de eerste patiënten met AIDS werden gesignaleerd, is in de nieuwsmidia veel geschreven over deze tot nu toe nog fatale ziekte. De auteurs van 'AIDS, een race met de tijd' beogen met dit boekje – dat voor een breed publiek is geschreven – meer (achtergrond)informatie te verschaffen over diverse aspecten van AIDS.

Het boekje bestaat uit 12 hoofdstukken, waarin op beknopte en verhelderende wij-

ze antwoord wordt gegeven op een groot aantal vragen omtrent bovengenoemde ziekte. Nadat in hoofdstuk 1 de geschiedenis van AIDS (o.a. epidemiologie, ontdekking en oorsprong van het AIDS-virus) is beschreven, wordt vervolgens in hoofdstuk 2 de situatie in Nederland geschetst. Als inleiding op de volgende hoofdstukken worden in hoofdstuk 3 en 4 algemene eigenschappen van virussen en de werking van het humane afweersysteem besproken. In hoofdstuk 5, 6 en 7 wordt dieper ingegaan op de eigenschappen van het AIDS-virus, ofwel het humane immunodeficiëntievirus (HIV), zoals de officiële naam van het virus luidt, de verspreiding en transmissie ervan, en het aantonen van het virus en antistoffen bij de zgn. AIDS-test. In hoofdstuk 8 wordt een overzicht gegeven van de ziekteverschijnselen, die bij besmetting met HIV, kunnen optreden, waarbij, hetzij zeer summier, ook enkele mondafwijkingen (candidose en 'hairy' leukoplakie) aan bod komen. Tevens wordt de behandelingsmogelijkheid met het antivirale middel AZT (zidovudine) besproken. De neurologische verschijnselen bij AIDS worden in hoofdstuk 9 beschreven. De laatste hoofdstukken beschrijven de vooruitzichten op een vaccin of geneesmiddel tegen AIDS.

Na het boekje te hebben gelezen, kan men slechts concluderen, dat de auteurs erin geslaagd zijn een overzichtelijk en voor iedereen leesbaar boekje over de ziekte AIDS te schrijven.

E. A. J. M. Schulten, Amsterdam

ONDER REDACTIE VAN J. D. PRESTON. Perspectives in dental ceramics. Proceedings of the fourth international symposium on ceramics. 472 pag., 838 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, London, São Paulo, Tokyo, Hong Kong 1988. Prijs \$ 140,—. ISBN 0 86715 136 6.

De verwachting – gelet op het onderwerp van het symposium en de reputatie van de eindredacteur – dat dit een interessant boek is voor de algemeen-practicus wordt volledig waargemaakt. Het is een gedegen en fraai uitgevoerde bewerking van de voordrachten geworden, waaraan veelal recent bijgewerkte literatuurlijsten zijn toegevoegd. De verschillende aspecten van het onderwerp 'Ceramics' zijn rond vier aandachtsvelden gegroepeerd.

Materials. Veertien auteurs geven een overzicht van nieuwe materialen, zoals: glaskeramiek, gietbaar hydroxylapatiet-en

versterkte porseleinsoorten voor volledige porseleinen restauraties. De combinatie metaallegering-porselein wordt, materiaalkundig, uitgebreid behandeld, met het oogmerk de ideale combinatie te vinden ten behoeve van een goed ontwerp voor een restauratie. De uitgebreide en technische verhandelingen maken de verschillende hoofdstukken soms lastig leesbaar, maar dankzij het veelvuldig terugvallen op klinische toepassingen zijn ze toch interessant en informatief.

Esthetics. De hoofdstukken bij dit onderdeel gaan diep in op het begrip kleur. Veertien auteurs belichten de verschillende aspecten (value, chroma, hue, translucentie en fluorescentie) van het 'kleur bepalen'. Het gebruik en de beperking van de kleuring wordt duidelijk behandeld. Er zijn enkele goede hoofdstukken over de invloed van de manier van aanbrengen van het porselein en van de vormgeving (in het tandtechnisch laboratorium) op de esthetiek van de restauratie. Tevens wordt aandacht besteed aan de lichtomstandigheden die van invloed zijn op de kleurbepaling en het effect hiervan op het klinische resultaat.

Fabrication. De bijdragen van de 13 auteurs in dit blok zijn zeer uiteenlopend en verschillen nogal in kwaliteit. Laboratoriumprocedures om met porselein een optimaal resultaat te krijgen staan hier centraal. Twee hoofdstukken behandelen de totale procedure van de klinische en laboratoriumverwerking van het gietbare hydroxylapatiet en het etsbare porselein. Opvallend is het hoofdstuk over de introductie van de poeder-metallurgie in de tandheelkunde en de daaraan verbonden voordelen.

Communication. Door zes auteurs wordt nog eens benadrukt dat het vervaardigen van goede restauraties alleen mogelijk is bij een goede samenwerking en communicatie tussen de tandarts en het tandtechnisch laboratorium. Het laboratorium dient als een volwaardig lid van het klinische team te worden beschouwd.

Door de 47 auteurs wordt in dit boek een goed en actueel overzicht gegeven met betrekking tot porselein. De tekst wordt ondersteund door vele fraai uitgevoerde afbeeldingen die tot de verbeelding spreken. Het aanschaffen van dit waardevolle boek kan de algemeen-practicus en de laboratoriumhouder worden aanbevolen, omdat het veel praktische informatie geeft over de mogelijkheden om met keramische materialen esthetisch goede resultaten te krijgen.

P. van der Kuij, Amsterdam

J. TIKTAK, B. VISSER. Ziekenfonds. 55 pag. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn/Brussel 1988. Prijs f 12,65. ISBN 90 6065 449 8.

Als negende (geperforeerd) nascholingsdeeltje behorend bij het basisboek 'Teamwork rondom de tandartsstoel' (onder redactie van Mickey van Gendt), is thans de brochure 'Ziekenfonds' verschenen. Hierin wordt aandacht besteed aan bestaande volksverzekeringen en aan begrippen, instellingen en wetten waarvan de tandartsassistente op de hoogte moet zijn. Voorts wordt uitvoerig ingegaan op de ontelbaar vele formulieren voor de jongeren, alsmede de daarbij te gebruiken codes, waarmee de assistente wordt geconfronteerd.

Hoe de patiënt in de toekomst verzekerd zal zijn tegen tandartskosten, was op het moment dat deze brochure werd samengesteld (oktober 1987) nog niet bekend. Daarom stellen de auteurs – zo dat zinvol mocht blijken – een aanvulling in het vooruitzicht.

B. Z. Deenik, Heemstede

B. CONRAD. Verwaltungsalltag in der Zahnarztpraxis. 68 pag., 24 afb. Quintessenz Verlags GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1988. Prijs DM 32,—. ISBN 3 87652 291 9.

Dit boekje, met als onderwerp de praktijkadministratie, is primair bestemd voor de Duitse tandartsassistente. Allerlei overheidsregels hebben administratieve gevolgen voor de tandartspraktijk. Tevens is een goede administratie de spil van een efficiënte praktijkorganisatie. Tussen het aannemen van een nieuwe patiënt en het afleggen van de dossiers bevinden zich o.a.: het kaartstelsel, declaraties, correspondentie, telefoonbeheersing en boekhouding.

In slechts zestig bladzijden worden de diverse administratieve werkzaamheden in een tandartspraktijk besproken, te beginnen bij een opsomming van kantoorapparatuur. De telefoon krijgt wat extra aandacht. Wat betreft de beschrijving van kaarten en formulieren staat de Duitse situatie centraal, al is een en ander voor de Nederlandse situatie ook bruikbaar. De schriftelijke vastlegging van de administratieve taakverdeling van het personeel krijgt terecht de nodige aandacht, evenals de afwikkeling van de praktijkcorrespondentie. De organisatie van een afsprakenboek, behandelingsplanning en recall-systeem besluiten het boekje, met als staartje de plaats van de computer in een praktijk.

Alhoewel het boekje summier van opzet is, zal de beginnende tandarts er een aardige globale oriëntatie aan hebben.

Liefhebbers van administratie en praktijkorganisatie zullen er weinig nieuws in vinden, te meer daar Nederlandse administratieve zaken als machtigingsformulieren, ziekenfondsadministratie en hier te lande gangbare kaart- en computersystemen nodeloos worden gemist.

W. J. Admiraal, Hilversum

B. HOUWINK. Begrippenboek Tandheelkundige Gezondheidszorg. 223 pag. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn, Brussel 1988. Prijs 39,50. ISBN 90 6065 146 4.

Wie, voor het verkrijgen van een eerste indruk, het 'Begrippenboek Tandheelkundige Gezondheidszorg' vluchtig zou doorbladeren doet er beter aan eerst de auteur in zijn *Voorwoord* en *Inleiding* op de voet te volgen. Daarin wordt namelijk toegelicht wat zijn bedoeling is en hoe het boekje moet worden gebruikt.

De tandarts zal slechts een enkele keer op voor hem of haar wat overbodige lettercombinaties stuiten (DDS, KUN, NMT, NTvT, WTA), maar daar staat royaal tegenover dat de BIG, (en heel actueel) de Commissie Dekker, de DMF-index en de Paramedische beroepen/status bondig en helder worden toegelicht. Ook begrippen als Incidentie, Epidemiologie, Goodwill, Intercollegiale toetsing en MEDIGON (met waar nodig zinvolle literatuurverwijzingen) worden kernachtig omschreven.

Hoewel bestemd voor 'vakmensen in de gezondheidszorg', zijn er ook voor 'de individuele beroepsbeoefenaar' redenen te over om dit boekje – dat wellicht beter 'Woordenboek der Sociale Tandheelkunde' als titel had kunnen meekrijgen – aanschaffen.

B. Z. Deenik, Heemstede

P. J. VAN EIJL, C. P. L. F. CAPETTI, J. J. MERKX, J. N. VAN MUYDEN. Onderwijs in modulen. 174 pag. Wolters-Noordhoff, Groningen 1988. Prijs f 39,50. ISBN 90 01 31380 9.

In het onderwijs zoekt men naar organisatievormen die snelle veranderingen in het onderwijsaanbod toelaten of studenten keuzevrijheid bieden.

Centraal in dit boek staat het modulair inrichten van onderwijsprogramma's binnen een instelling. Dat wil zeggen: het indelen van een onderwijsprogramma in onderwijsleereenheden die in zekere mate flexibel zijn in te passen binnen dat programma. Een module is dus een onderwijsleereenheid die een afgerond deel van de leerstof omvat. Door deze manier van programmeren is het vaak mogelijk beter ge-

bruik te maken van het bestaande onderwijsaanbod en soepeler mee te groeien met de ontwikkelingen in wetenschap en maatschappij. Dit boek beschrijft de 'state of the art'. Vele aspecten van modulair onderwijs – variërend van invoeringsstrategie tot het schrijven van een studiehandleiding voor een module – komen aan de orde. Het geheel wordt toegelicht met vele voorbeelden. Een boek aanbevolen aan een ieder die op enigerlei wijze met onderwijs heeft te maken.

A. C. M. van de Poel, Winsum

R. E. GOLDSTEIN. Change your smile. Tweede druk, 254 pag., 425 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, London, Berlin, São Paulo, Hong Kong, Tokyo 1988. Prijs \$ 29,50. ISBN 0 86715 187 0.

Dit boek geeft een overzicht van de behandelingsmogelijkheden in de esthetische tandheelkunde. Het is geschreven om patiënten voor te lichten, maar ook voor de algemeen-practicus is het van nut. De auteur heeft in zijn boek 25 jaar ervaring samengevat. Hij benadrukt dat cosmetische tandheelkunde, technisch gezien, carieuze, gebroken of misvormde tanden herstelt, maar voor de patiënt vaak meer biedt. Het uiterlijk van mensen kan zó worden verbeterd dat ze weer durven lachen en meer zelfvertrouwen krijgen.

In het eerste hoofdstuk wordt informatie gegeven die de patiënt helpt zijn problemen te analyseren. Ook het belang van een goede communicatie tussen patiënt en tandarts wordt daarin benadrukt. In de volgende hoofdstukken wordt, per probleem, uiteengezet wat de oorzaken en behandelingsmogelijkheden (van eenvoudig tot zeer geavanceerd) zijn. Tevens wordt aangegeven wat de globale behandelingsduur en -kosten zijn en welke levensduur c.q. welk onderhoud kan worden verwacht. De behandelde probleemgebieden zijn: verkleurde gebitselementen, gebroken tanden, diastemen, onregelmatige tandstand, abrasieën, tandvlees en ouder worden. De volgende behandelingen, met hun mogelijkheden en beperkingen, worden besproken: correctief beslijpen, bleken van vitale en avitale tanden, cosmetische verbeteringen met behulp van de composiet-esthetiek, veneers van kunststof en porselein, inlays van ceramisch materiaal, etsbruggen, uitneembare prothetische voorzieningen en parodontale (voor)behandelingen. Zelfs de orthodontie, de plastische chirurgie en de volledige prothese komen aan de orde.

Het boek is overzichtelijk uitgevoerd en prachtig geïllustreerd. Een wetenschappelijke verantwoording van de besproken behandelingen en een gedetailleerde bespre-

king van de technische stappen ontbreken echter, maar gelet op de gekozen doelgroep (de patiënt) is dat begrijpelijk. Het vormt een bijdrage tot een goede communicatie met de patiënt en daarom dient het boek in iedere tandartspraktijk aanwezig te zijn. In de eerste plaats voor de tandarts om zelf kennis van te nemen en vervolgens om uit te lenen aan geïnteresseerde patiënten.

J. H. van der Veen, Groningen

J. EICHLER. Einführung in die Technik der Rhinomanometrie. Anwendungen in der Rhinologie und Allergologie. 140 pag., 75 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1988. Prijs DM 78,—. ISBN 3 87652 279 X.

Het betreft hier een zeer overzichtelijk, helder geschreven boek, met veel praktische diagrammen en schema's. Besproken worden: de grondslagen van de ademhaling, de weerstand voor in- en uitgeademde lucht in de neus, de verschillende soorten van rhinomanometrie, de indicatie tot het bepalen van de neusweerstand en de conclusies die uit de resultaten kunnen worden getrokken. Het voor tandartsen interessante verschil tussen mond- en neusademhaling komt in dit boek slechts zeer zijdelings aan de orde.

Ieder die geïnteresseerd is in de rhinomanometrie kan dit boek van harte worden aanbevolen. Ook voor hen die al enige ervaring in de materie hebben, is dit boek zeer waardevol. In de literatuurverwijzingen is doelbewust geen aandacht geschonken aan de oudere literatuur.

L. Feenstra, Amsterdam

RECENSIE-EXEMPLAREN

1. ONDER REDACTIE VAN J. EKSTRAND, O. FEJERSKOV. L. M. SILVERSTONE. Fluoride in dentistry. 294 pag., geïll. Munksgaard, Copenhagen 1988. Prijs DK 350,—. ISBN 87 16 09962 1.
2. R. JONKERS, W. F. M. DE HAES, G. J. KOK, P. C. LIEDEKERKEN, J. A. M. SAAN. Effectiviteit van gezondheidsvoorlichting en -opvoeding. Overzicht en analyse. 335 pag. Landelijk Centrum gezondheidsvoorlichting en -opvoeding, Utrecht 1988. Prijs f 97,50. ISBN 90 5218 002 4.
3. B. KLINGE, D. PRESTON, L. MATSSON. Your mouth. A book about teeth and dental care. 112 pag. Mediglobe S.A., Fribourg 1987. Prijs \$ 14,95. ISBN 88239 001 7.
4. J. G. J. H. SCHOLS. Gebissentwikkling und Gesichtswachstum in der Adoleszenz. Academisch proefschrift. 125 pag. Katholieke Universiteit te Nijmegen, 1988.
5. J. FRENCKEN. Dental caries in a Tanzanian child population; a mixed-longitudinal approach. Academisch proefschrift. 169 pag. Katholieke Universiteit te Nijmegen, 1988. ISBN 90 9002227 9.
6. A. H. B. SCHUURS. Gebitspathologie. Afwijkingen van de harde tandweefsels. De Nederlandse Bibliotheek der Tandheelkunde. 280 pag. Samsom Uitgeverij BV, Alphen aan den Rijn 1988. Prijs f 125,—. ISBN 90 6065 154 5.
7. A. VAN NIEUW AMERONGEN. Speeksel en speekselklieren. Beteekenis voor mondgezondheid. 233 pag. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn 1988. Prijs f 75,—. ISBN 90 6065 147 2.
8. J. J. E. VAN EVERDINGEN. Consensusontwikkeling in de geneeskunde. 260 pag. Academisch proefschrift. Universiteit van Amsterdam, 1988. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht, Antwerpen, 1988. Prijs f 35,—. ISBN 90 313 0915 1.
9. M. G. M. M. WIJDEVELD. Growth of maxillary structures after palatal surgery on dogs. 143 pag. Academisch proefschrift. Katholieke Universiteit te Nijmegen, 1988. Drukkerij Benda BV, Nijmegen. ISBN 90 900 2267 8.